K NIEKTORÝM VÝZVAM A PETÍCIÁM NA OCHRANU
SLOVENSKEHO JAZYKA

SLAVOMÍR ONDREJOVIČ

ONDREJOVIČ, Slavomír: To Some Appeals and Petitions for Protection of the Slovak Language. *Jazykovedný časopis*, 2010, Vol. 61, No. 1, pp. 5 – 14. (Bratislava)

In the paper the author pays attention to appeals and petitions for protection of the Slovak language, especially to *Appeal to protection of the national language* from 2006, which was signed by several cultural workers as well as some linguists, and *Appeal to responsible state organs, institutes, politicians and Slovak public* from 2007 signed by various cultural and social organizations. Both are a reflection of view of the not professional public as well as some type of linguists on possibilities of the intervention into language, but also into the dynamic and stability of language. According to signatories of these appeals the Slovak standard language deteriorates and has an indeterminate future. The author agrees with the statement that the language is changing (its norms are changing) but he refuses view that it deteriorates. In this case the problem is whether this fact is or is not accepted. The author shows that we have to aim to describe norms of language in connection with our traditions but we have to be able to drift apart these traditions in cases where the language itself and its live norms awaken us.

Dnešný slovenský národný jazyk predstavitelia súčasnej sociolingvistiky a pragmalingvistiky, medzi významných predstaviteľov ktorých patrí aj náš jubilant doc. PhDr. Ján Bosák, CSc., vnímajú ako zaujímavý a zároveň plne rozvinutý stredoeurópsky jazyk, plniaci všetky funkcie, ktoré sa naň kladú. Z tohto pohľadu (vzhľadom na jeho rozvinutosť i „suverénnosť“) náš jazyk nie je ohrozovaný nijakým iným jazykom a žije svoju tzv. normálnu sociolingvistickú situáciu. Niektorí autori (najčastejšie neprofesionáli, ale je v tom aj časť profesionálnych jazykovedcov) to však vidia ináč a, naopak, tvrdia, že slovenčina je v súčasnosti ohrozená a ak sa nepodnikne nič zásadné na jej záchranu, položí sa priamo pred našimi očami.¹ Záchrana sa neraz vidí v návrate k purizmu, lebo vraj „bez práce puristov by sa v dnešnom informačno-jazykovom mišmaši zakrátko každý kultúrny jazyk zmenil na nekultúrnu handrbolčinu“ (Handžárik, 2001, č. 10). Tomuto autorovi však akosi ušlo, že jazyky, medzi nimi aj slovenčina, sa v minulosti rozvíjali bez preskriptív-

¹ Martin Sarvaš, bývalý generálny riaditeľ sekcie umenia Ministerstva kultúry SR, pod ktoré patrilo aj oddelenie štátneho jazyka, takisto vyjadril presvedčenie, že dnes je slovenčina opäť v ohrození: „V treťom tisícročí nielenže začíname odznovu. Bránime si ťažko nadobudnuté a s obavou hľadáme na deti“ (Sarvaš, 2007, s. 6).

nych inštitúcií, tobôž už bez puristov, pričom niektoré krajiny do dnešných dní podobné inštitúcie ani nemajú: majú len autoritatívne slovníky a iné diela, ktoré príslušné normy a pravidlá opisujú. Ich cieľom nie je ani tak zasahovanie do jazyka, ale v prvom rade jeho poznávanie a opis jeho noriem, pravidiel a slovníkového bohatstva. A práve to mnohí považujú za hlavnú úlohu jazykovedy (veľmi jednoznačne už Ferdinand de Saussure).² Clive B e t t s (1976) v tejto súvislosti dobre hovorí, že „ak nebudeme skúmať jazyk taký, akým je, nebudeme nič vedieť o jeho budúcnosti. Dokonca aj keď ho chceme chrániť, môže sa nám to podariť iba vtedy, ak budeme vedieť, aký naozaj je“ (s. 17).

S obavami o národný jazyk sa jazykovedci stretávajú v neodbornej verejnosti nielen u nás, ale aj v iných krajinách. Stretávame sa s nimi aj v takých jazykových spoločenstvách, kde by sme to vôbec neočakávali.³ Novšie takéto hlasy zaznievajú dokonca i zo strany nositeľov najúspešnejšieho „topjazyka“ sveta – angličtiny. Ani v tomto prípade však zvyčajne nejde o hlasy profesionálnych anglojazyčných lingvistov, lebo tí novú situáciu považujú zväčša za „novú výzvu, ktorá stojí pred angličtinou“, ale o hlasy neodbornej, resp. žurnalistickej „verejnosti“ (porov. napr.: „angličtina európskych inštitúcií a konferencií je prznením Shakespearovho a Chausserovho jazyka“, je to „nôž do chrbta angličtine“).

Z Literárneho týždenníka sme si pred časom vyexcerpovali články, ktoré pocit „úzkosti“ z budúcich osudov slovenčiny čitateľom vnucujú už svojimi titulkami: *Krach jazykového vedomia* (F. Kočiš, 2001/4), *Skaza jazyka alebo Kam sa ísť požalovať* (A. Kret, 2001/10), *Prošba k Samovi Chalupkovi* (J. Handžárik, 2001/10), ale aj *Súmrak kultúry, Ako sa zbaviť slovakistov* a ďalšie (komentár k nim porov. Ondrejovič, 2006; 2009). Na tieto „náklady“ nadväzujú aj niektoré politicko-filologické manifesty. Pozrime sa aspoň na niektoré z nich a skúsme sa zamyslieť nad tým, čo prinášajú, aké sú ich posolstvá a čo by sme si z nich mohli a mali zobrat' k srdcu.

² Odcitujme z tzv. Tretieho kurzu všeobecnej lingvistiky (1910 – 1911) F. de Saussura aspoň týchto niekoľko riadkov: „Nemožno nájsť spoločenskú inštitúciu, ktorá by sa vyrovnala jazyku a bola by s ním porovnateľná... Nijaká iná inštitúcia sa netýka všetkých jednotlivcov v každom okamihu, nijaká iná sa neponúka všetkým tak, že v nej každý môže participovať a môže ju prirodzene ovplyvňovať. – Väčšina inštitúcií sa dá prerábať, v istých okamihoch opravovať a aktom vôle reformovať, zatiaľ čo v jazyku je, ako vidíme, taký čin nemožný a ani akadémie nemôžu svojimi dekrétmi chod nastúpený inštitúciou, ktorú nazývame jazyk, meniť“ (citované podľa prekladu F. Čermáka 3. vydania Kurzu všeobecnej lingvistiky – Čermák, 2000, s. 435). Ide práve o spomínaný „chod nastúpený inštitúciou“, ktorú sotva môžeme premeniť, podobne ako nemôžeme s úspechom meniť tok riek.

³ Na ukážku uvediem aspoň jeden príklad z Nemecka, kde H. J. Meyer, prezident Ústrednej komisie nemeckých katolíkov (President des Zentralkomitees der deutschen Katholiken) vyhlásil: „Ťažko nájdeme na svete iné spoločenstvo, ktoré by svoj jazyk tak nehanebne znevažovalo a tak ľahkomyselné sa ho vzdávalo ako nemecká spoločnosť.“ V následnej diskusii na internete tento názor však medzi nemeckými blogermi nenašiel nijakú podporu.

Ide v prvom rade o *Výzvu na ochranu národného jazyka* (vyšla v Literárnom (dvoj)tyždenníku 22. marca 2006, č. 9 – 10, s. 1 – 2), pod ktorú sa podpísali jazykovedci Ā. Krāl', J. Kačala a J. Doruľa, ale aj spisovatelia a kultúrni pracovníci (L. Ťažký, M. Rúfus, V. Turčány, Š. Moravčík, V. Šabík, J. Markuš a ďalší). Odcitujme z nej aspoň prvý odsek, z ktorého je zrejma dikcia celého tohto dokumentu: „Slovenčina bola pre Slovákov politikum. Je ním, bohužiaľ, aj dnes v samostatnej Slovenskej republike, keď rozličné vonkajšie záujmy a tlaky účinne využívajú *pomätenosť* (zdôraznil S. O.) myslí časti Slovákov, takže rozkladný tlak na slovenčinu uskutočňujú sami Slováci.“ Nespresňuje sa, aké vonkajšie záujmy a tlaky sú v hre, ani to, ktorí Slováci využívajú tých druhých Slovákov s pomätenými myslami na bližšie neurčený účel. A napokon nevieme presne ani to, ktorí sú to tí Slováci pomätených myslí. Jasné je len to, že tu vraj niekto pôsobí paralyticky na náš jazyk a na naše jazykové a národné (po)vedomie, či nebodaj podvedomie, ale nekonkretizuje sa, kto to je. Vlastne nekonkretizuje sa tu vôbec nič, ani agens, ale ani paciens týchto domnelých procesov. Formulácie v uvedenej výzve sú síce na jednej strane dosť ordinárne („pomätenosť myslí“), ale na druhej strane sú aj značne abstraktné a vágne. Možno sa len domnievať, že sa týmto označením mieri na hovoriacich, ktorí sa nesprávajú podľa nariadení kodifikátorov, a takto sa podľa logiky výzvy môžu správať asi len pomätenci. Akosi pritom signatárom výzvy neprišlo na um zapochybovať čo len na chvíľu o kodifikačných poučkách a kodifikačných prikazoch. Vyjadril sa k tomu už v 70. rokoch Jozef Mistrík (Nedeľná Pravda, 10. 1. 1975, cit. podľa F. Kočiša 1979, s. 40), ktorý upozornil na fakt, že jazykovedci v niektorých prípadoch upozorňujú na isté „chyby“ už aj vyše 50 rokov, a tie sa stále objavujú. Kto má ustúpiť, bola otázka J. Mistríka, jazykovedci alebo používatelia? Na otázku neodpovedal, ale tá bola položená dostatočne sugestívne.⁴

No čítajme vo výzve ďalej. V manifeste sa vyzývajú všetky „kompetentné inštitúcie a osobnosti SR“, aby chránili náš národný jazyk, lebo „sa povážlivo zužuje funkčné spektrum slovenčiny, nadmerne sa ruší stabilita spisovného jazyka, za parovanom globalizačných tendencií a nízkej žoviálnosti sa programovo zbezvýznamňuje postavenie národného jazyka vo verejnej (oficiálnej) jazykovej komunikácii. Vedome a zámerne sa znižuje jazyková kultúra slovenčiny a rozleptávajú sa základy spisovnej slovenčiny.“

Ale je to naozaj tak? Naozaj sa povážlivo zužuje funkčné spektrum slovenčiny? Naozaj sa zbezvýznamňuje postavenie národného jazyka? Ideologicky nezaťažený

⁴ V tomto prípade ide o komentár J. Mistríka k „boju“ E. Šenšela proti niektorým nesprávnym slovám: „Čo hovoríte na tento syzifovský boj, ktorý trvá už vyše 50 rokov? Kde je chyba? Kto má ustúpiť – jazykoveda či používateľ? Nechajme túto otázku otvorenú....“. Podľa F. Kočiša, ktorý Mistríkov postoj označuje za „trochu alibistický“, jazykovedec má právo aj po päťdesiatich rokoch povedať nie, ak ide o neprípustný odklon od normy v úze. Dodajme k tomu, že ak vezmeme do úvahy dielo Antona Bernoláka, tento boj sa môže predĺžiť aj na viac ako 200 rokov (porov. napr. slovo zahájiť vo význame začať, otvoriť).

pohľad na náš jazyk to podľa nášho názoru nepotvrďuje. Funkčné spektrum slovenského národného jazyka nebolo, naopak, nikdy také široké, ani tak jemne diferencované, ako je dnes. Dohodnúť sa zrejme možno len na tom, že sa istým spôsobom posunulo. Dokonca sa dá povedať, že slovenčina nikdy nebola v takej kondícii, v akej je v súčasnosti, čo potvrdzuje okrem iného aj najnovší Slovník súčasného slovenského jazyka (zatiaľ je k dispozícii len 1. zväzok) či najnovšie sociolingvistické a pragmlingvistické opisy slovenčiny, ale aj mnohé literárne diela a prekladateľské iniciatívy.

V porovnaní s puristickým obdobím (30. roky 20. storočia), ktoré niektorí aj dnes vnímajú ako zlatý vek slovenčiny, je súčasná slovenčina evidentne „lepšia“ a „slovenskejšia“, čo veľmi presne doložil vo svojej štúdii *Tzv. zlý autor a začiatky Slovenskej reči* Vincent Blánár (2003, s. 44 – 48; podobne sa vyslovil už skôr Eugen Pauliny, 2000). Hoci v danom čase vychádzali klasické diela našich realistov a vysokú úroveň z jazykovej stránky mali aj vydania Matice slovenskej, bežná tlač i ostatné knihy sa vyznačovali v porovnaní s dnešnými kritériami nízkou jazykovou úrovňou.

A naozaj sa ruší stabilita spisovného jazyka, ako sa tvrdí vo výzve? Znova to nemožno potvrdiť. Tento dojem vzniká podľa našej mienky vtedy, ak sa na jazyk pozeráme z úzkeho priestoru (na)diktovanej systémovosti. Už aj Eugen Pauliny upozornil, že ak kodifikátori zavádzajú priamočiaru pravidelnosť aj tam, kde doteraz nebola a kde bol jazyk ustálený, normu nestabilizujú, ale ju rozrušujú, oslabujú a používateľov zneisťujú (Pauliny, 1979, s. 48). On hovoril vo svojom čase o slovách *brnenský/brniansky* a *dukelský/dukliansky*, my by sme si mohli spomenúť na tzv. posilňovanie rytmického zákona a problém s *-ármi* a *-árňami*. Ten na používateľov nášho jazyka dolieha po necitlivom kodifikačnom zásahu v *Pravidlách slovenského pravopisu* z roku 1991, ktorým sa rozkolísal priestor medzi (morfo)fonologickými, morfológickými a derivačnými prostriedkami v spisovnej slovenčine (Sabol, 1998), plných dvadsať rokov. Nejde tu teda o nijaké vedomé rozleptávanie základov spisovnej slovenčiny z neznámej strany (veď môže ísť, ako vidieť, aj o omyl oficiálnej jazykovedy), ale o to, či sa – aj v kodifikačnej praxi – rešpektujú alebo nerešpektujú spontánne vývinové zákonitosti slovenčiny a o to, či sa rešpektuje alebo nerešpektuje očividný fakt, že jazyk nepracuje ako vysokologický a vysokoorganizovaný systém podľa pravidiel bežnej logiky, ktorý treba nútiť k ešte väčšej systematickosti. Že je to skôr fenomén systematický, no zároveň dokonale pružný, ktorý je vždy pripravený na tvorivé použitie (Daneš, 2008, s. 242; Ďurovič, 1997, s. 39). Podľa formulácie Jána Bosáka (2008 (b), s. 241) jazyk smeruje k systémovosti, nie je však útvarom dôsledne a bezvýhradne systémovým, pričom stabilita jazyka nemôže byť absolútna a trvalá, keďže je daná „prirodzeným úzom, nie diktátom“ (Bosák, 2008 (a), s. 8).

V uvedenej výzve sa určite oprávnene upozorňuje na preferovanie angličtiny. S tým sa dá súhlasiť. Dokumentuje sa to však nie veľmi vhodne anglicizmom „hand-out“, ktorý signatári výzvy navrhujú nahradiť existujúcimi domácimi slovami *príručka*, *pomôcka* či dokonca *rukoväť*, alebo nahradiť novoutvoreným slovom *príručník*.

Asi nikto nepochybuje, že otázka anglicizmov v slovenčine predstavuje v súčasnosti problém. Ale aj uvedený príklad (hand-out) jasne ukazuje, aké zložité je nahrádzať anglicizmy (slová anglického a amerického pôvodu v slovenčine) domácimi výrazmi v prípade, ak sa už uhniesdili v nejakej komunikačnej sfére (výraz hand-out sa bežne používa v odbornej komunikačnej sfére minimálne 20 rokov), alebo keď tie anglicizmy prišli spolu s novými artefaktmi, s novými „vymoženosťami západnej civilizácie“ a s novým životným štýlom, ktorý sme prebrali, niekedy možno aj dosť nerozmyslene, z anglosaského sveta. Slová *príručka*, *pomôcka* sú už dávno obsadené a výraz *rukoväť* má navyše aj zjavne archaickú príchuť. Vcelku možno povedať, že pokusy nahradiť anglicizmy domácimi výrazmi niekedy vyjdú (*popcorn* – *pukance*, *joint venture* – *spoločný podnik*, *speaker* – *hovorca*), ale pochybujeme, že práve *príručník* je tým hľadaným výrazom.

Je iste pravda, že vplyv angličtiny je dnes taký veľký, že každý jazyk, ktorý príde s ňou do styku, sa ňou nevyhnutne aj ovplyvní a tomuto „dotyku“ sa nevyhla, pravdaže, ani slovenčina. Musíme to zobrať ako fakt, čo na jednej strane znamená, že sa budeme angličtinu pokúšať zvládnuť čo možno v najširšej miere, aby sme nestratili prístup k informáciám a iným dôležitým zdrojom, ktoré budú v európskom a svetovom rámci zrejme čím ďalej tým „anglickejšie“. Na druhej strane to však znamená, že nebudeme slepo a bezmocne preberať anglo-americké jazykové správanie. V tejto súvislosti je stále dôležité, v akej miere máme opísaný systém slovenského jazyka, jeho fungovanie, živé normy v celej ich variabilnosti i prostredie, v ktorom náš jazyk žije.

Určite by sme všetci privítali, keby sa stlmil istý provincializmus a snobizmus, keď sa napr. v Bratislave stavajú komplexy s názvami Three Towers, River Park, či premenúvajú budovy na Crown Plaza. Pôsobí to mimoriadne cudzo a odcudzene.⁵ Pomenúvanie budov, či dokonca celých štvrtí anglickými názvami je charakteristické tým, že príslušné názvy neprešli „trhom slov“, že teda nemajú také morálne právo na uplatňovanie ako iné anglicizmy, ktoré sa v slovenskom jazyku už presadili. Škoda, že Zákon o štátnom jazyku Slovenskej republiky, keď sa už prijal so sankciami, účinne nezamedzuje súkromnému sektoru pomenúvanie stavebných diel týmto spôsobom. Na druhej strane sa však nemôžeme tváriť, že nevieme, prečo mnohí vo-

⁵ Sú, samozrejme, aj iné postoje. P. Krajňák 23. marca 2010 vo svojom blogu (blog.sme.sk) s názvom *Fakt ma to nezaujíma, pán Slota* píše: „Fakt ma nezaujíma, či bude v maďarskej učebnici napísané Dunaj alebo Duna. A už ma vôbec nes...e, že na pivo chodím do Wall Streetu, v Bratislave chcú mať River Park a v kine si kupujem popcorn. Jediný cudzojazyčný výraz, ktorý mi dvíha tlak, je Interblue group“.

lia anglické názvy a pomenovania. Ide o prestížnosť anglického jazyka i jeho prepojenosť s medzinárodným obchodom a komerciou. Aj preto sa napr. v jazyku cestovného ruchu objavujú v takom hojnom počte názvy typu *last minute, first moment(s)* a pod.

Sústredíme sa však na ďalší problém, na ktorý cieľi Výzva na ochranu národného jazyka. Aj signatári uvedenej výzvy – podobne ako amatérska jazykoveda – viní Jazykovedný ústav Ľ. Štúra z toho, že si neplní svoju úlohu vo vzťahu k jazykovej kultúre kladúc otázku, čo by na to povedali Ľudovít Novák, Ján Stanislav, Eugen Pauliny a iní jazykovedci. Ale hypotetickú otázku môžeme v tejto súvislosti položiť aj my: čo by asi povedali spomínané osobnosti na tento druh výzvy? Každý zo spomínaných veľkých autorov minulosti mal kritický vzťah k tvrdeniam o úpadku jazyka, o havarijnom stave a pod. E. Pauliny pri konečnom hodnotení povestného projektu *Hovorená podoba spisovnej slovenčiny*, ktorý prebehol začiatkom 60. rokov celoplošne na celom Slovensku, viackrát konštatoval, že uvedený výskum potvrdil, že používanie slovenčiny je na lepšej úrovni, než sa predpokladalo. Nekorešponduje to teda s vtedajšími vyjadreniami o havarijnom stave slovenčiny, ani s neskoršími predstavami o neuveriteľne katastrofálnom či dokonca chorobnom stave slovenčiny, ale nekorešponduje to ani s tým, čo tvrdí výzva, ba ani s premisou, z ktorej najnovšie vychádza návrh novely Zákona o štátnom jazyku Slovenskej republiky. Iste sa vždy dá urobiť viac, ale dnes pre zvýšenie jazykovej kultúry robí Jazykovedný ústav Ľ. Štúra viac než kedykoľvek predtým. Pravdaže, „nebubnujeme na poplach“, ako to niektorí od nás žiadajú,⁶ ale pokojnou prácou v oblasti jazykovej kultúry a jazykovej výchovy si plníme svoje poslanie i svoju misiu. Azda zrkadlom a barometrom našej práce s verejnosťou sú aj stále zvyšujúce sa počty otázok v našej jazykovej poradni a vysokého počtu návštev nášho ústavu zo strany verejnosti na našej webovej stránke (až 30 000 denne!).

Iným textom tohto druhu je dokument s názvom *Výzva zodpovedným štátnym orgánom, ustanovizniám, politikom a slovenskej verejnosti*, ktorú podpísali kultúrne pracovníci občianskych združení Matice slovenskej, Spoločenstva kresťanské Slovensko, Bernolákovej spoločnosti, Spoločnosti Andreja Hlinku a Združenia slovenskej inteligencie Korene Slovakia plus, kde sa takisto vyslovuje „znepokojenie nad stále sa zhoršujúcou úrovňou slovenského jazyka“. Ako sú signatári „v obraze“, svedčí sama spomínaná výzva. Požadujú totiž (okrem iného) „založiť vedecko-populárny časopis, akým bola Slovenská reč a „sprístupniť ho všetkým školám“. Slovenská reč, ako vieme, vychádza aj dnes, dokonca pred viac ako 40 rokmi pribu-

⁶ Po takomto bubnovaní na poplach volá s odkazom na Š. Ondruša a dokonca na A. Hrnka napr. Á. Kráľ (2009). Istá časť jazykovedcov však na poplach bubnuje už desiatky rokov a napriek tomu to s kvalitou jazyka veľmi nepohne.

dol k nej vedecko-popularizačný časopis Kultúra slova. Signatári to buď nevedia, alebo vedia a chcú povedať, že potrebujú iný časopis než je v súčasnosti Slovenská reč. Asi taký, akým bola zrejme v 30. rokoch 20. storočia. Ale E. Pauliny, na ktorého sa signatári prvého manifestu odvolávajú (niektoré signatárske mená nájdeme pod prvou i druhou výzvou), to už pred 30 rokmi jasne formuloval: „Pri hľadaní účinných prostriedkov na zvýšenie kultivovanosti spisovného jazyka by bolo najväčšou chybou, keby sa bez invencie kopíroval postup, ktorý mal úspech v 30. rokoch“ (Pauliny, 1979). Vo svojej brožúre *Norma spisovnej slovenčiny a zásady jej kodifikovania* ocenil zásluhy puristov o ustálenie výkyvov v hláskoslovnej a gramatickej norme i v slovníku, no konštatoval, že puristi „v zásade starostlivosť o kultivovanie spisovnej slovenčiny zaviedli do slepej uličky“ (Pauliny, 2000, s. 23; porov. však už jeho povestný úvodník v časopise Slovo a tvar z r. 1947). „Namiesto kultivovania spisovného jazyka vniesli do kultúry spisovného jazyka pojem ‚čistoty‘, ‚irečitosti‘. Očisťovaním spisovného jazyka, tak ako ho navrhovali a uskutočňovali puristi, sa spisovný jazyk nemohol rozvíjať a kultivovať, mohol sa iba ochudobňovať a stávať primitívnym“ (Pauliny, 2000, s. 23 – 24). Veru tak: mohol sa iba ochudobňovať a stávať primitívnym!

Názory publikované v uvedených dvoch manifestoch sa v priebehu ľudských dejín od helénskeho obdobia objavujú sústavne. Už v 3. stor. pred n. l. Theofrastos tvrdil, že grécky jazyk má svoj zlatý vek dávno za sebou a v súčasnosti je pokazený a zbarbarizovaný. Podobné hlasy sa potom pravidelne ozývali a ozývajú v každom období a v každej epoche, ktoré po sebe nasledovali (podrobnejšie Ondrejovič, 2008).

Známe je zistenie sociolingvistiky, opreté aj o podrobný empirický výskum, že všetci sú za vyššiu úroveň kultúry v jazykových prejavoch – ale skôr u tých druhých. Najčastejšie sa pritom mieri na jazyk médií, ktoré nie sú na pranieri náhodou. Dnes majú skutočne práve médiá, tlačené i elektronické, najväčší vplyv na rozvoj jednotlivých jazykových noriem. Pre rozvoj noriem slovenčiny už neznamená toľko jazyk krásnej literatúry ako v časoch našich klasikov či tzv. martinského úzu, ani javisková reč, ktorá v každej krajine zohrala vo vývine spisovnej normy záslužnú úlohu. Preto je také dôležité, aby z médií zaznievala kultivovaná, prestížna slovenčina všade tam, kde si to vyžaduje žáner a komunikačná norma. Ten, kto vysiela, by mal vedieť slovenčinu na dobrej alebo veľmi dobrej úrovni, čo je vo veľkej miere aj otázka pracovno-právneho vzťahu. Mediálna prax nie je vždy v súlade s touto požiadavkou, ale aj jej posudzovanie by malo byť diferencovanejšie, malo by rešpektovať žáner. V médiách sa naozaj vyskytujú javy, ktoré prestížna a kultivovaná norma nepripúšťa („predať“ vo význame odovzdať, príznakové intonovanie otázky a pod.), pričom však nepomôže nijaké paušalizovanie, ani lamentovanie a prorokovanie zániku, nijkaké lamentoso-lacrimoso, ale iba skutočne kompetentné a vyvážené posúdenie situácie a najmä *trpezlivé kultivovanie*.

Sociolingvistický postoj v otázkach jazykovej kultúry je, ako sa už viackrát konštatovalo (Dolník, 2000b; Ondrejovič, 2008, ale aj viacerí iní), v porovnaní s tradičným prístupom, trochu iný: vyznačuje sa väčšou tolerantnosťou voči používateľom, najmä však diferencovanosťou, pričom „nehrá“ výlučne iba na jedného reprezentanta, iba na spisovný jazyk. Aj náš dnešný jubilant neraz zdôrazňoval, že v porovnaní s tradičnou jazykovedou je aj „zodpovednejší“ v tom zmysle, že sa nevydáva hneď tou najľahšou cestou zákazov a príkazov či vylučovania odchylných či „nesystémových“ foriem z dobrej spoločnosti, ale pokúša sa aj „nesystémovosť“ a nepravidelnosti v jazyku pochopiť a vysvetliť (ak sa to dá). Juraj Dolník, ktorý do našej jazykovedy uviedol veľmi invenčné rozlíšenie tzv. reflexívnologického a pragmatickologického prístupu v jazyku, dobre ukazuje, že systémovosť sa neraz vnáša zvonka (od jazykovedcov), čo sa nie vždy kryje so systémovosťou, ktorá pochádza od samých hovoriacich, v zásade teda „od jazyka“. V prípade, že niektoré „nesystémovosti“ majú vysokú či extrémne vysokú frekvenciu či dokonca výlučné použitie, nie je vhodné, ak ostáva jedinou stratégiou obvinenie používateľov, že sú neschopní uvedomiť si svoje potreby, resp. že sú nedostatočne národne uvedomelí či národne sebedovomní (Dolník, 2000b).

Na tomto mieste sa nebudeme dotýkať petičnej akcie, ktorú odštartovala Slovenská národná strana pod heslami *Na Slovensku po slovensky* a *Slovenčinu si nedáme*, i keď aj tu (v príslušnom petičnom výbore) sa angažovali aj jazykovedci (Á. Kráľ, J. Doruľa). Namiesto toho odcitujme slová Vladimíra Mináča, vynikajúceho esejistu a majstra slovenského slova, ktoré sú akoby odpoveďou na uvádzané výzvy a petície na ochranu slovenského jazyka: „Časť dnešného myslenia o slovenskom jazyku je akoby ešte predštyrovská. Akoby sa odmietala štyrovská definitíva, ako by znovu bolo treba priam junáctvo a obety, namiesto pokojnej ochrany a pokojnej práce, ako by bolo treba hurhaj, mátež a akýsi boj. – (Jazyk) potrebuje skôr ochranu a opateru, nie obranu a politický hurhaj. Nepotrebuje nových bojovníkov, ktorí sa bijú do prs ako výsadní harcovníci za tú našu, kujúc si pritom svoje politické ostrohy“ (Mináč, 1999, s. 8).

Domnievam sa spolu s Vladimírom Mináčom a Jánom Bosákom, ale aj mnohými ďalšími slovenskými jazykovedcami, že slovenčina ako jedinečný a originálny stredoeurópsky jazyk a oficiálny jazyk Európskej únie, ktorý je – podobne ako mnoho ďalších jazykov – dobre rozvinutý a aj relatívne dobre opísaný, si svoje miesto obhájí aj v kontexte integračných a globalizačných snáh a procesov a že ju ani v Európskej únii nečaká nič, s čím by sa nevedela vyrovnáť. Je potešiteľné, že jazykovedné diela a príručky aj u nás čím ďalej tým viac opisujú predovšetkým živé normy. Je iste dôležité pokúšať sa čo najpresnejšie opisovať jej normy v takých dielach, ktoré budú vychádzať z našich tradícií, ale ktoré budú vedieť rozísť sa s týmito tradíciami všade tam, kde nás na to upozorňujú živé normy. Hoci upo-

zornenia na silný vplyv angličtiny i na rezervy v médiách a pri vzdelávaní treba akceptovať, nedomnievame sa, že vyznenie výziev a petícií toho druhu, ktoré sme tu predstavili, ale ani pokuty za porušenie tzv. jazykového zákona na Slovensku, by sa hodili do tohto konceptu.

Bibliografia

BETTS, Clive: *Culture in Crisis: The Future of the Welsh Language*. Upton: The Hymnon Press 1976, s. 12 – 23.

BLANÁR, Vincent: Tzv. zlý autor a začiatky Slovenskej reči. In: *Slovenská reč 1932 – 2002*. Vedecká konferencia. Bibliografia. Ed. Slavomír Ondrejovič. Bratislava: Veda 2003, s. 48.

BOSÁK, Ján: Metodologický prínos Medzinárodnej komisie pre slovanské spisovné jazyky. In: *Jazykovedný časopis*, 2008 (a), roč. 59, č. 1 – 2, s. 3 – 10.

BOSÁK, Ján: Kodifikácie a reálny jazyk. In: *Jazyk a jazykoveda v pohybe*. Na počesť Slavomíra Ondrejoviča. Ed. S. Mislovičová. Bratislava: Veda 2008 (b), s. 240 – 244.

DANEŠ, František: Jeden z neoriginálnějších a neimaginatívnejších amerických lingvistů. In: D. BOLINGER: *Jazyk jako nabitá zbraň. Užívání a zneužívání jazyka v naší době*. Praha: Petr Zima 2008, s. 241 – 249.

DOLNÍK, Juraj: Ku kritike reflexívno-logického prístupu k spisovnému jazyku. In: *Slovenská reč*, 2000 (a), roč. 65, č. 4, s. 214 – 220.

DOLNÍK, Juraj: *Spisovná slovenčina a jej používatelia*. Bratislava: Stimul 2000 (b).

ĐUROVIČ, Ľubomír: Systém (skutočný? domnelý?) a jeho kodifikácia. In: *Slovenčina na konci 20. storočia, jej normy a perspektívy*. Sociolinguistica Slovaca 3. Ed. S. Ondrejovič. Bratislava: Veda 1997, s. 35 – 39.

KOČIŠ, František: Pojem jazykovej normy a normovanosti. In: *Z teórie spisovného jazyka*. Red. J. Ružička. Bratislava: Veda 1979, s. 32 – 42.

KRÁL, Ábel: Aký je dnešný vzťah k slovenčine? – Verejná správa, časopis vlády SR, 2009, č. 9.

MINÁČ, Vladimír: Anketa. – Literárny týždenník, 1999, roč. 12, č. 12, s. 8.

ONDREJOVIČ, Slavomír: Jazyk je farebnejší ako dúha. Literárny týždenník, 2006, roč. 19, č. 15 – 16, s. 9 – 10 (rozhovor M. Čiernej so S. Ondrejovičom).

ONDREJOVIČ, Slavomír: Jazyk, veda o jazyku, societa. Bratislava: Veda 2008. 304 s.

ONDREJOVIČ, Slavomír: Výzvy na ochranu slovenčiny a živý jazyk. In: *Slová. Pamätnica k sedemdesiatke Rudolfa Chmela*. Red. L. Szigeti. Bratislava: Kalligram 2009, s. 382 – 392.

PAULINY, Eugen: Namiesto úvodu o slovenskom purizme. In: *Slovo a tvar*, 1947, č. 1, s. 1 – 3.

PAULINY, Eugen: Niekoľko poznámok o spisovnom jazyku v súčasnosti. In: *Z teórie spisovného jazyka (Materiály z konferencie o spisovnom jazyku z r. 1976)*. Red. J. Ružička. Bratislava: Veda 1979, s. 43 – 51.

PAULINY, Eugen: Norma spisovnej slovenčiny a zásady jej kodifikovania. In: *Spisy Slovenskej jazykovednej spoločnosti pri SAV*. Rediguje S. Ondrejovič. Suplement 2. Bratislava: Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV – Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV 2000, 37 s. (text bol napísaný v r. 1953).

SABOL, Ján: Kvantitatívny morfonologický dŕin slovenčiny (Morfonologické a derivačné signály kvantity v spisovnej slovenčine). Tézy prednášky v Slovenskej jazykovednej spoločnosti v Bratislave 14. 4. 1998.

SARVAŠ, Martin: Príhovor. In: Prečo mám rád slovenčinu, prečo mám rád Slovensko. 15. ročník. Bratislava, Ministerstvo kultúry SR 2007, s. 5 – 6.

SAUSSURE, Ferdinand de: Kurs obecné lingvistiky. Vydal Ch. Bally a A. Sechehaye za spolupráce A. Riedlingera. Komentáre napsal T. de Mauro. Přeložil, doplnil a poznámkami opatřil F. Čermák. Praha: Academia 2007.

Výzva na ochranu národného jazyka. Literárny týždenník, 2006, roč. 19, č. 9 – 10, s. 1 – 2.

Výzva zodpovedným štátnym orgánom, ustanovizniám, politikom a slovenskej verejnosti. Kultúra, 2007, roč. 10, č. 15, s. 3.